

ССРЭ КОНСТИТУЦИЯСЫНЫҢ ТӨЛӨВИЛИН ЧУГААЛАЖЫП ТУР БИС

НОМЧУП ТАНЫШКАШ...

Чая Конституциянын төлөвиленин номчуаш, бүгү совет кимилер-биле бир дөмөй, ону чуулууган, чуулууп аламыз. Төлөвилелде кирген дөмөй бүгүзүн мичээнгилги номчуп оруларга, бистин чурутуустан эртен болгаш келер уез тодазы-биле кестүп келер-дир. Ычангааш ача кичиник сеткил-сагышы өрүрү.

Төлөвилелде «Улус депутаттарынын Советтеринин ажал-чорудугазынын систе-

мазы болгаш принциптери» деп 12-ги эгед кирген чуулдарын номчоаш, ону сеткил ханыл чуулууп алдым. Ылагыга төлөвилелде 95-ки чуулууде эрге-чагырганың дэди орган-нарчыне 18 хар четкен ССРЭ хамаатылары сонгудар эргелиг деп айтканын улуг сонургал-биле деткип тур мен. Бистин аныктарысына ол хире улуг бээрелди чуулзидирип турар-дыр. Олар ону

шынызып шыдаар-даа. Чүге дээрге бистин араваста ажал-ишке тура-соруктуң аныктар хей.

Депутаттар — Советтерде чоннуң бурун эргелиг төлөзлери. Чая Конституцияда оларны улус депутаттары ылдыр азааны чөптүг деп бөдээр мен.

СЭКП ТН-нын май (1977 ч.) Пленумунга хулаас алганга ССРЭ-нин чаа Конституциясынын төлөвилели-биле Монгун-Тайга районуң ажал-ишчилери улуг сонургал-биле таныжып, ажал-херекти өзү-биле сайгарып, өөренип, ача немердлер кнпреринге боттарынын сала-оналарын идеп-кейли-биле кнпрштирип турар. Чуртун Үлөзип Хоойлузун чаа төлөвилели-биле таныжылга ажалын районуң партия организацияларынын удуртулгазы-биле чер-чер Советтер чорууап келген болгаш чорудуп турар.

Бо чугула политиктиң ужуз-уткалыг, төвүзүгү документте сорук кнпр, районуң чер-чер Советтери боттарынын ажалын арга-дуржулагын улам сайгарганга, Конституция төлөвилелинде айтылган чуулдарын удуртулга бөдүргаш, СЭКП-нин XXV съездинин төвүзүгү шнпртирлерин, ону беш чылдык ийги чылдыны планын онаалдарын чедикшикниң күүсөдир дэди бугу хемчегдерни ап ажылдап турар. Улуг Октябрьдин 60 чыл өнжөтүтүкү чөрүп ора база чаа Конституция төлөвилелин сайгарып чуугаалажып турар бо төвүзүгү үлө чер-чер Советтери чонну социалистик хулааскерлерин болгаш планын онаалдарынын күүсөдериң чедип алдырчыне мөөңен, идеп-кей-

ЧОННУҢ БЕДЫК ИДЕПКЕЙ-БИЛЕ

лиг база чогаалкчы чөрүп көдүрөр ужурау. Советтерин ат-алдары, ажал-чорудугазы белдек болгаш хулуудектиг. Ол дугайын чаа Конституция төлөвилелиниң 92-чуулууде мынчаар тодараткан: «Улус депутаттарынын Советтери шуут болгаш боттарынын тургузары органның дамчыгың күрүңе, ажал-агый болгаш соиал-культура туртузунуң күнүнү бүгү алырарын удуртуң, шнпртирлерин хулууп алыр, оларнын күүсөдериң ажалдыр, шнпртирлерин ажалдырла боттарынын көптөр-рольдары. Бо чүгүге хамаарышкы кезде болгаш район Советтери чамдык бөттүгү ажылдарын кылып чоруткан. Чаа Конституция төлөвилелин чуугаалажып, сайгарып көөрү районуң Советтер органның органын тургузуп эрчиң турар. Ийни айда эртелиңе район болгаш кезде Советтериниң сеесиляринга «СЭКП ТН-нын май (1977 ч.) Пленумунуң түнөөдери болгаш ССРЭ-нин чаа Конституциясынын төлөвилелин дүштүр чер-чер Советтериниң сонгударынын дугайында» деп айттырар чуугаалажың.

Төлөвилелин чуугаалажып көөрү-биле болуп эркен хураалдарга боттарынын санааларын берип, чамдык немердлерни кнпргенер. Чнжаэ: район Советиниң депутатты. Тоолайыгды өшкү кадарымы, Куш-ажалдын Кызыл Тук ордениниң эдилекчиси Е. Баавыл Конституция төлөвилелин чуугаалажып хураалга чуртун Үлөзип Хоойлузунуң төлөвилелин ийни-биле деткип хулаас ап турарын илереттишпаң, төлөвилелде мындыг чуулууде кнпрэ кадыкыл деп санаалаң: Район болгаш кезде Советтериниң сеесилярин кватрала бир уаза чуулдарып кылдыр. Советтер ажалдагызы Ч. Очур-өөл бодунуң санаалыг чаа Конституция төлөвилелиниң 52 дугаар чуулууде «СЭРЭ-де хураэ-хиттиң—куруелеп болгаш шоланың — хураэ-хиттен ангылаң» деп бижээниңе немй мындыг чуулууде кнпрерин бодунуң санаалыг чуугаалаң: Хураэ-хиттен ангылаңын хеэвэр арттырар.

Чая Конституциянын төлөвилелиниң 49 чуулууде «Эрге-дужаалыг кнпрер болгаш боттарынын санааларын болгаш бндриншиктерин Хоойлузда көрүңүн хуусааларда көөр, оларга харыларын бөөр болгаш эрге-жөк чууга хемчегдерин алыр хулааскер» деп бижээниң чере чөптүг. Чоннуң санааларыңар дөткөксө, чагаэ-бнжиктерин, бндриншиктеринеринге чөгүрү өй-шаанда харылаваэ, ай-айы-биле уааттара бөөр таваарылгалар албай-дужааламы чамдык иштерин талазында ам-даа бар. Ычанган төлөвилелиң 49 чуулууде улаштыр мындыг немердери кнпрер район хуууском ажалдагычиси С. Конгар санаалаң: Бир эвес эрге-дужаалык кнпрериниң бурууну-биле чоннуң кнпрер санаалары болгаш бндриншиктерин хуусаазында харылаатынчаан болза, буруулуг кнпрерлерге чөгүрү хемчегдерин хулуудир.

Х. КОНГАР.
Монгун-Тайга район.

Чая Конституциянын төлөвилелин чоңга таңыштырар ажал Чөөн-Хемчик районуң калбаа-биле үргүдүлөп турар. СЭКП райкомунуң лекторлар бөлүтүн, районуң «Билиг» нитилелинин лекторлары бо ажалда хаара туттуңган. ССРЭ-нин Үлөзип Хоойлузуң кнпрэ бүгүзүңе таңыштырып, таймырлар чедирери улуг болгаш харысалгалыг ажал. Политиктиң ол чугула соруганы чедикшикниң боттарынын-биле квалдама 6 лекторийлер тургускаң. Төп болгаш квалдама лекторийлер Чадаана хоорайда ажылдап турар, арткаңары улуг-улуг ажал-агыйларын төптеринде.

Төлөвилелди партия райкомунуң пленумунга, район Советиниң сеесиляринга, партия эге органдарынын болгаш ажалчы чондарын колдөктөктер айып-биле болуп арткаңары хураалда чуугаалажып, сайгарган. Нитилин-биле 180 кезек чере хураал болгаш, ача ол муң хире кнпрэ олуршкан. Олардан 230 ажал кнпрэ санаал берип, чаа Конституциянын төлөвилелин база партия болгаш чакыткыч боттарынын турмушун болгаш даңгыктыктын бүтүңү-биле деткип турарын изергейлеп, бугураа көргүзүлгөдөрн эчкилдер, бедиктен социалистик хулааскерлерин хуусаа бетине күүсөдир талазы-биле чаа хулааскерлерин алган.

«Искра» совхозта ферма эргелекчиси Л. Домбу төлөвилелин ийги бөлүтүн чедик эгеринин 61 чуулуунуң төлөвиле: мындыг олуртгаларын кнпрерин санаалаң.

«... Социалистик өнчү-хөргөнгин өөрлөп, самчыданнарга совет хоойлу бугуаар шыңгы кеземчиги хулааскер».

Бажын-Алаак школамың башкысы С. Кулар Конституция төлөвилелинге аш хуузуңуң судтарынын, эки тура уаусчу дуржуаларын эрге, хулааскерлерин дугайында чөдөргө чүдөдөр айттырар санаалаң. Райкуускомунуң чанады күш-агый кураарынын талазы-биле нисепчилик төлөөсү В. Узек Конституция төлөвилелин эге чуулууде ССРЭ-нин космос дөмөгөрнин тайбик сонгудара шнпртирлерин алыртыңа чедип ап турар чедикшиктерин дугайын айттырар кнпрерин санаалаң.

Конституция төлөвилелин чоңга таңыштырар херекке районуң «Билиг» нитилелин организаациянын лекторлары боттарынын төлөвилең үзүтү кнпрштириң турар. Эркен 7 айларын дурту-

зуңда 120 лекция номчуттуңган, ача нитилин-биле 720 хире кнпрэ олуршкан. Он-биле чөргөлештир тус черин радиоугаа төлөвиле: хамаарышкан лекцияларын бистин лекторларымыз айда ийи уаза көрүп турар. «Билиг» нитилели организаациянын күрүңе болгаш эрге-хоойлу пропагандамын талазы-биле секцияны чедикчелет ажылдап, чонну чурттал турар черин айып-биле төлөвилелди таңыштырар ажалды доктаамал чорудуп турар. Лекторлар А. Ондар, Д. Хоовалыг, И. Балдыр, Х. Монгуш, Т. Сарыглар болгаш он-даа өскөдөр эки шынарлыг хөй лекцияны эркен айларда номчоаш.

«Октябрь 30 чылды», «Алдан-Маалыр» совхозтарда «Билиг» нитилелинин эге организаациялары чаа Конституциянын төлөвилелин чоңга таңыштырар ажалды доктаамал боттандырып турар. М. ДУГУРПА, Чөн-Хемчи район организаациянын баштар чериниң даргазы.

Билет Туушунуң Шактар-оол «Кызыл тузук» эргелекчиси Василий Монгуштуң комплекстиң бригадасынын хоочундарынын бирээси. Оларнын бригаданың амыг үлө хөжүм-ини театрынын чаа тузууда ажылдап турар. Бригада эркен чедип айларын түнөсүндө социалистик чырыштын төлөкчиси болган. Мурнакмы тузугу Шактар-оол күш-агыйла белек көргүзүлгөдөрн дэди ортентег бөлектер-биле таңнаган.

ЧУРУКТА: Б. Т. Шактар-оол ажал үлөтүлө.

А. МОНГУШТУҢ ФОТОСУ.

АНЫЯАНДАН ТӨЛӨПТИГ

Саанчынын ижи чымшыг болгаш нарын дээрин эки билер бис. Чылдын кайы-даа үезинде ол амыр-дыш билбес. Он мергежилинге сундуулан-дай, ажалыңарын чедикшиктер дөрт хамаарам.

кыстың кнпрер улуг-хуузу улуг дээрн чугаажок. Чарнык чылда ол бижылган он өсөнүнүн бирөөзиден-не 846 килограмми сүттү сагаш, мурнакчыларын одуруунга кирген. Нити бижылган инектеринин 9 тонна 400 килограмми сүттү сагаш болуп турар. Ол 1977 чылда бир инектен 1600 килограмми сүттү саап алдыр социалистик хулааскеринге айтканы, хоочун саанчы Дарыяма Ондарын кыйтырган.

Татьяна Монгуш — фермада көмүрүнөтү күш-агыйдын шалдычаларын бирээси. Ол кол ажалындын агыда хөй-инитинин ажалында идепкейлик кнпрер турар төлөптүг, комсомолчу. База ол шыкша фермада ай санаында үнүп турар «Бурунга» деп хана-солунунуң реколлегии келтирүп. Бодунуң кызымак күш-агыйы-биле комсомол райкомундан, совхозтун дирекциясы чедирин шаңжалмакка дөткөөдө ай келген. Чокта чаа ВЛКСМ Үлөзип Хоойлузуң хулааскер бндрин-биле база шаңжалган.

Т. НАРЫМА.

ЧЕРНИҢ КӨЖИШ ЧЕТТИРЕР ГИЗЕ

БУГАНЫ СЕПТЕ—ДУЖУТ СЕНДЕ

Социалистик Куш-ажалдын Маалыры Василий Оюнович Ячач «Шың» солонгата апрель 24-те үнгөн чуулууде чуугаалажып көдүрүп келген-дир. Бо талазы-биле солонгата арынарарында үнгөн салааларынын чуулуудунуң делгизип турар кнпр-дир мен. Чөдөдөр бис ам-даа эвөөш дүжүттү ап турар бис. Чуу доктор болуп турарыңа, чуңу кылза экил?

Бистин «Большевик» совхозка хамаарыштыр чангыс айттырар дугайында бижип көрөй. Шаг-шаңдалан бээр бистин ада-өбөлөкчүсү хөй-биле хал-дагыты бууш, мын-озанын кезип турган, буга-сүмүнү кылып ап, таразын тартып, силенең кезип, ажал-агыйлы сайырадырып кызып чорой болгаш. Амыг сөттал ол буга-ларын кылганын чуулууде билди алары чуугаала. Айкынчиде ада-өбөлөкчүсү чырыткымыг тураскаалын кады аларымыз абай. Ол—бирээде. Ийде, ол буга-лардын амыг үлө ажалгатынын бөлүрүң чарыткы, дөрип, септеп алар болдурууса, черден өсч ап берип турар хеминден хойну аларымыз чугаажок.

Борбак-Арыг бугаамың баала үр чылдар иштинде аштап, сөптөсүң кылбаан. Он суу кайы хамаан чөп дамырктар бооп, ажылгала кирбес черлерге агып чылдар. Таразын ирейлер Донга Кызыл-оол, Кулар Сайтам-оол, Хоовалыг Чимит-Серен олардын бунуң хөдөрлерин ачмында баткан сүт Кара-Чал, Кара-Суг-Аксы, Дуруалыг-Тей деп черлерде тараа шалдырып сугтарып турган. Ол бугаамың чызында силене шөдөрүңдөн эвөөш өсө дүжүттү ап турду. Мырыңай чокта-ла, 50 чылдарын төнүчүзүң, Чангыс-Терек алаачтында 400 центнер чедир силенең кезип ап турган ийи.

Амыг үнгөн удурткучулары, ажал-ишчилери ажал кнпрер болгаш шаңдалан бээр улусчу ажалга чораш чүдөрүң өсчө-бө билбеси чөп. Ычангааш буга-сүмүн дугайында мээң бо бижээң буга-лардымны чөгүрү эштер өөренип көөр боор деп идегем. Черниң кезин чедип алары бөлөң өсөдө халын, иччээлде да мынды дөш болдунар дире чууларын кылмаа болдурууса, бистин поорүвө. Шаанда дөмгө ол буга-ларын калып үндүрөдө чуга оозук, демир-хүүрек, күсүлү-халы ажылдап турган. Амыг үлө кнпр-дир техника бөр-дир: үзөр, үзүп-октаар тракторлар, бөлү төгөр машиналар... Сүт ажал-агый чери дөт магалы шыгарк организаация база-ла бар.

Украинаның болгаш өскө-да республикаларын ажал хөй ажал-агыйлары тараа үчүлүң тускай жөптөрүң (демдөктөр) солгур арга-биле чорудуп турар. Комбайнлерде болгаш чылаачыларга ийи хөвирин демдөктөрүң бөлөңөп алыр. Чнжаэ, комбайнын болгаш оң букирлерин дугаарын ийи талазында бижээң демдөкти комбайнлерде, а төгөркө демдөктөрүн (инвентар дугаарын бижээң) чылаачыларга бээр. Бир эвес ажал-агый черинде оң комбайн ажалдап турар болза оларга бирээден онга чедир номери тысыр. Чүдүрүп чоруткан бүккөр саамың ол демдөктин артыга бижкнр. Комбайн бүтүңүгө-лө дүжүттү бөйдөлий барымдаалап, 10-дан 30 чедир демдөктөрүң бөөр. Комбайн таразын 8 машина солгуртуң турар болза оларга 11-ден 18-ке чедир номерлер тысыр.

Механизаторларга сүмө

Комбайнны таарыштырары

Шың ажалктерин, таарыштырар комбайн дүрөг ажалдап болгаш чидир бөдүрбөс. Таразын күңүдү барымдаалап, кезип турар үлө комбайна таарыштырарга ийи чорудуп Маала мөзө ажал-агыйлык механикаастарымыз талазы-биле Бүгү-өндөдөрн Куш-ажалдын Кызыл Тук ордендин эртен-ингиде инста-тузуңа ажалдап кылганы тускай комплекстер хөргөскөдөрүн ажыглаар.

Комбайн таарыштырарга баштайкы кезиндеде эгелээр. Жатканың ажалдаарың кайы хире шың таарыштырар алгачкында комбайнын таразын мөзөдө ажалдап кылыр механикаастарыны артаа улуу-биле хамааркыр. Молодильца аппаратынын шнпрер талазы-биле көрүчүңү эчкилдер-биле чуну-даа мурнуңа жатканы болгаш ийлеңкөк транспортторуң өчкөргөдөрүн хынал таарыштырар чериң.

Тараа үчөдүн кылыры

Украинаның болгаш өскө-да республикаларын ажал хөй ажал-агыйлары тараа үчүлүң тускай жөптөрүң (демдөктөр) солгур арга-биле чорудуп турар. Комбайнлерде болгаш чылаачыларга ийи хөвирин демдөктөрүң бөлөңөп алыр. Чнжаэ, комбайнын болгаш оң букирлерин дугаарын ийи талазында бижээң демдөкти комбайнлерде, а төгөркө демдөктөрүн (инвентар дугаарын бижээң) чылаачыларга бээр. Бир эвес ажал-агый черинде оң комбайн ажалдап турар болза оларга бирээден онга чедир номери тысыр. Чүдүрүп чоруткан бүккөр саамың ол демдөктин артыга бижкнр. Комбайн бүтүңүгө-лө дүжүттү бөйдөлий барымдаалап, 10-дан 30 чедир демдөктөрүң бөөр. Комбайн таразын 8 машина солгуртуң турар болза оларга 11-ден 18-ке чедир номерлер тысыр.

Комбайнер кнпрэ чылаачылар чөдө демдөкти алган болду, оң бастырткан таразын ийдең бөлүр, а чылаачы чөдө демдөк чып алдыр, оң шалдык чөдө дөт таразынын хем-чөөлө база бндринг болур.

Чооаачы комбайнерлерден алган демдөктөрүн ийдең демдөктөрүң дужаар, а дендөкчн X 35 хөвирин «Шелестяк» чараа болгаш өскө-да продуктуларын оорыктын деп буртуктуду үш өнөмдөккө бндринг, он агыда дендөкчн кнпрэ таразын калганыны база өскөк чорутканыны бүтүңкө алыр кнпрэ дөштар болза турар. Ажал хууү дөсүлганың сондо трактор бригадасынын үчөткыч комбайнлерден чылаачыларын демдөктөрүң чып алыр болгаш дендөкчн дамчыдып бөрсө шүңшүрүтөр. Учетник дендөкчн комбайнлердин демдөктөрүн болгаш дужааган таразынын бүтүңкөдөн бир кезээ алыр. Демдөктөрүн комбайнлерге катан өгдөр, бүтүңкөдө үчөт саамынына конгар.

МАЛ АЖЫЛЫН ҮЛӨТПҮР ҮНДЕЗИНИНЧЕ ШИЛЧИДЕР

ЧУРУКТА: Беаурус ССР-нин Брест облазынын Баранович районуң «Мир» совхоз-комбинатында мал өстүрөр комплекс.

А. КУЯРИН биле А. НИКОЛАЕВИЦ ФОТОСУ.

